

Jan Anonim

Aspiracje młodzieży

Zagadnienie zmian w obszarze celów życiowych młodzieży na przestrzeni ostatnich dekad należy omówić na podstawie różnic w ujęciu podejścia do świata wedle klasycznej koncepcji pokolenia X, Y i Z.

Od połowy lat 90. ubiegłego wieku znacząco spadło znaczenie rodziny, religii i niesienia pomocy innym osobom. Wzrosła natomiast wartość miłości i przyjaźni, a także statusu społecznego i majątkowego.

Zmiennymi mającymi istotny wpływ na aspiracje okazują się miejsce zamieszkania i pochodzenia oraz internalizowane wzory kulturowe (w tym religia), według których kształtowała się tożsamość badanych.

Słowa kluczowe: aspiracje młodzieży, plany życiowe, życie osobiste, życie zawodowe.

Wstęp

Aspiracje to słowo nader często używane w dyskusjach prywatnych czy dyskursie publicznym. Jednak czym owe aspiracje w ogóle są? Dotyczą jedynie człowieka młodego, który poszukuje swojej drogi życia czy wszystkich kategorii wiekowych? Jak kształtują się aspiracje życiowe ludzi we współczesnym, zglobalizowanym, świecie? Te i inne pytania jawią się podczas rozważań nad enigmatycznym zagadnieniem, o którym wypowiadać się łatwo, ale gdy przyjdzie namysł nad własnym postrzeganiem tego słowa, człowiek nabiera wody w usta, zastępując je sformułowaniem typu cele, szanse lub pragnienia. Celem autora niniejszego artykułu jest przedstawienie wyobrażenia aspiracji w kontekście człowieka młodego, poszukującego własnego „miejsca w życiu”, z uwzględnieniem jego potrzeb, preferencji i kompetencji. Sporządzenie artykułu o tej tematyce nie jest łatwe z uwagi na fakt, iż wiele o aspiracjach napisano, jednakże niedosyt budzą mało popularne badania, wnikliwe i reprezentatywne analizy. Na całość artykułu składają się jego trzy zasadnicze części. Pierwsza wyjaśnienia terminu aspiracje z potocznego, społecznego i psychologicznego punktu odniesienia. Druga część obrazuje aspiracje młodych Polaków i Polek, a trzecia (ostatnia) ukazuje różnice pomiędzy aspiracjami młodzieży w różnych zakątkach świata. Artykuł stanowi zatem niejako podróż w zakresie ludzkich dążeń i pragnień we współczesnym,

zglobalizowanym świecie młodego człowieka. Terminy „młody człowiek” i „młodzież” w niniejszym artykule będą traktowane zamiennie, obejmując osoby do około 30. roku życia.

Teoretyczne ujęcie aspiracji współczesnej młodzieży

W potocznym rozumieniu aspiracje to określenie czegoś efemerycznego, oddalonego, czego człowiek pragnie i za czym podąża. Niezależnie od przyjętego toku rozumowania uznać należy, iż termin ten jest złożony, wielowymiarowy. Z uwagi na koncepcję niniejszego tekstu oraz naukowe umocowanie autora rozpatrywany będzie w ujęciu socjologicznym i psychologicznym, ale i pedagodzy nie będą się gniewać, gdyż i ich poglądy w poruszanej materii zostaną uwzględnione.

W potocznym rozumieniu aspiracje to nic innego jak „pragnienie czegoś: dążenie do osiągnięcia czegoś” (Wojnowski, 1962, s. 417). Ujęcie psychologiczne natomiast definiuje je jako „dążenie do osiągnięcia nakreślonych sobie celów, pragnienie realizacji wyższych wartości, jak różnego rodzaju ideały życiowe, światopoglądowe”. Józef Kozielecki pisze na temat aspiracji w ujęciu psychologicznym i określa je mianem „zmiennej osobowościowej, która powstaje na bazie percepcji poprzednich doświadczeń odnoszących się do wyników i do ocen tych wyników własnego działania, a także na bazie standardów grupowych oraz procesu modyfikacyjnego, przez co aspiracje odgrywają duże znaczenie w procesie formowania samooceny, z którą jest związany poziom aspiracji” (1997, s. 32). *Słownik języka polskiego* definiuje aspiracje jako „dążenia, plany, ambicje danej osoby, zwłaszcza takie dotyczące osiągnięcia ambitnych celów w jakiejś dziedzinie nauki, sztuki lub życia publicznego” (2023), z kolei *Wielki słownik języka polskiego* określa je jako „silne pragnienie osiągnięcia czegoś szczególnie ważnego” (2023). W ujęciu pedagogicznym Wincenty Okoń podaje definicję aspiracji jako „dążenie do osiągnięcia zamierzonych celów, do realizacji jakichś ideałów życiowych” (2001, s. 30).

Włodzimierz Szewczuk traktuje aspiracje dwojako. Po pierwsze, określa je jako pragnienie osiągnięcia czegoś znaczącego, ambicję i dążenie do jakiegoś celu. Po drugie, jest to „przekonanie o własnych możliwościach w danym, szerszym lub węższym, zakresie aktywności, będące dla człowieka podstawą oceny osiągniętych efektów działania” (1985, s. 25). Wojciech Drzeżdżon określił je jako „zamierzone dążenia, pragnienia, życzenia, potrzeby i zainteresowania jednostki, które wpływają na jej zachowania i plany oraz warunkują jej dalszą drogę życiową, a które ukierunkowane są czynnikami natury pedagogicznej, psychologicznej i socjologicznej” (2021, s. 25).

W ujęciu socjologicznym aspiracje stanowią „pragnienia dotyczące osobistej przyszłości jednostki” (Syrek, 1986, s. 13). Maria Trawińska za aspiracje uważa stan emocjonalny, któremu towarzyszy wyobrażenie jakiegoś osiągnięcia zaspokajającego różnorakie potrzeby. Dodatkowo takie wartości jak zawód, status materialny czy społeczny są przedmiotami aspiracji i to właśnie wobec nich jednostka może realizować swe aspiracje. Ważnym aspektem jest samo dążenie do posiadania wybranych przez jednostkę wartości i kierowanie się nimi. Stanisław Kowalski również uwzględnia wartości jako nieodzowny element kreowania aspiracji, gdyż uważa, że aspiracje są to „podejmowane na przyszłość cele według hierarchii wartości, równych, wyższych albo niższych w porównaniu z osiągnięciami w przeszłości” (Syrek, 1986, s. 14). Zatem wartości stają się podstawą i budulcem, który warunkuje rodzaj oraz stopień zaangażowania we własne aspiracje.

W socjologii aspiracje należy najczęściej odnosić do hierarchii wartości, które przybierają postać postawy dążeń ludzkich. W ujęciu tym postrzega się aspiracje w kategoriach dominujących potrzeb, swoistych dążeń i zainteresowań silnie umotywowanych zamiarem ich realizacji ze strony jednostki lub grupy. Zjawisko aspiracji w socjologii jest zatem rozumiane dość szeroko, ponieważ uwzględnia zarówno aspekty zawodowe, marzenia, plany, jak i cele na przyszłość, którymi jednostka najczęściej kieruje się, podejmując określone decyzje (Chromiec, 2007, s. 146).

Nieodzownym elementem aspiracji jest również jej poziom, stanowiący wielkość, zatem stopień trudności celu, który człowiek planuje osiągnąć. W tym miejscu należy uwrażliwić czytelnika na rozbieżność pomiędzy poziomem aspiracji a możliwością osiągnięcia założonego celu przez jednostkę (Burek, 1997). Według Wincentego Okonia, poziom aspiracji to „przewidywany przez przedmiot rezultat jego działań skierowanych na osiągnięcie określonego sobie celu. Dodatni lub ujemny wynik porównania poziomu aspiracji z poziomem wykonania może stanowić jeden ze wskaźników charakteryzujących osobowość jednostki” (1997, s. 30).

Zbigniew Skorny wyodrębnia dwa poziomy aspiracji. Po pierwsze, jest to cel aktualistyczny, czyli doraźny. Po drugie, jest to cel perspektywiczny, czyli życiowy. Dodatkowo poziom aspiracji również dzieli na „działaniowy” i „życzeniowy”. Pierwszy odnosi się do zamierzeń, przewidywań, postanowień, które poparte są właściwymi działaniami umożliwiającymi osiągnięcie zamierzonego celu, drugi zaś dotyczy wszelkich pragnień, życzeń, marzeń, których działanie nie doprowadzi do osiągnięcia celu. Aspiracje oraz poziom aspiracji kształtują u człowieka czynniki psychologiczne, środowiskowe i wychowawcze (Sikorski, 2005). Aby osobie udało się właściwie dążyć do wyznaczonych

aspiracji i je spełniać, musi we właściwy sposób rozpoznać swe umiejętności oraz kompetencje personalne i społeczne. Te działania mogą być pasywne lub aktywne. Wyróżnia się kilka dyspozycji jednostki:

1. cechy psychiczne (np. samoocena, poziom aspiracji),
2. sprawy o różnym zasięgu terytorialnym, które mogą mieć wpływ na osobę,
3. wielkość, siła i skuteczność wpływu, jaki jednostka może wywrzeć na procesy, zjawiska, ludzi,
4. przekonania o własnych i cudzych możliwościach, skuteczności działań zmianotwórczych (Kunikowski, Kamińska, Gawryluk, 2016).

Elżbieta Sałata i Judyta Dorociak, na podstawie licznej literatury, sformułowały trzy uwarunkowania, które mają znaczący wpływ na formowanie się aspiracji u młodych studentów:

1. osobowościowe, stanowiące wszelkie cechy charakteru, rozwój biologiczny osoby, sprawność fizyczna czy niepełnosprawność itp.,
2. środowiskowe, czyli otoczenie, w którym jednostka się wychowuje i przebywa itp.,
3. pedagogiczne, związane z kadrami akademicką odpowiedzialną za kształtowanie umysłów młodych ludzi (Sałata, Dorociak, 2017).

Wyróżnia się aspiracje zawyżone, adekwatne lub zaniżone. O aspiracjach zawyżonych mowa, gdy jednostka aspiruje do planów i celów, które znacząco przekraczają jej umiejętności i dążenie do nich kończy się fiaskiem. Aspiracje adekwatne to aspiracje, które są właściwie dla osobowości i możliwości jednostki. Ostatni typ odnosi się do aspiracji, które są łatwe do osiągnięcia – osoba kieruje się aspiracjami, które są znacząco zaniżone wobec tych, które faktycznie mogłyby realizować (Parcheta-Kowalik, 2014).

Młodzież napotyka na wiele trudności w realizacji własnych aspiracji. Jedną z przeszkód, jak zauważyła Ewa Syrek, jest niedostosowanie społeczne, które może wynikać np. z niewłaściwej socjalizacji. Nieodzownym elementem kształtowania się aspiracji jest odporność emocjonalna człowieka. Jednostka, która nie jest dostosowana społecznie, kreuje aspiracje na podstawie złudnych motywacji. Jednocześnie ma niski poziom odporności emocjonalnej, co w konsekwencji prowadzi do przecenienia swych możliwości i kierowania się aspiracjami, które mogą okazać się przerysowane (Syrek, 1986). Kłopotliwa jest sytuacja, gdy jednostka preferuje zaniżone aspiracje, które wprawdzie realizuje, jednakże nie są one satysfakcjonujące i właściwie. Może ona wówczas odczuwać niedosyt i frustrację, bez świadomości, jak we właściwy sposób zmienić i aspirować do celów i planów, które będą dla jej możliwości adekwatne (Parcheta-Kowalik, 2016).

Duży wpływ na realizację aspiracji mają określone wartości, którymi człowiek kieruje się w swym życiu. Właściwa hierarchia wartości determinuje wykreowane aspiracje, zatem jeśli jednostka nie potrafi wygenerować właściwej sobie hierarchii, wskazującej na jej sposób kształtowania jaźni, nie uda się jej uzyskać pozytywnych rezultatów na płaszczyźnie aspiracji życiowych (Duda, 2019).

Zmiana postawy względem celów życiowych na przestrzeni lat

Zagadnienie zmian w obszarze celów życiowych młodzieży na przestrzeni ostatnich dekad należy omówić na podstawie różnic w ujęciu podejścia do świata wedle klasycznej koncepcji pokolenia X, Y i Z.

Pokolenie X

Do tej generacji należą osoby, które urodziły się pomiędzy połową lat 60. a końcem lat 80. ubiegłego wieku i wyrosły w nowym świecie poudustrialnym i ponowoczesnym, gdzie panował mniejszy dobrobyt (Waśko, 2016). Po zniszczeniach drugiej wojny światowej ich rodzice, skupieni na gromadzeniu zasobów materialnych, oczekiwali od nich większej dojrzałości i odpowiedzialności, oferując im większą swobodę. To pokolenie ludzi kreatywnych, ale i niezależnych, którzy nie bali się później realizować własnych wizji świata. Charakteryzuje się ono sceptycyzmem, cynizmem, elastycznością, niezależnością, indywidualizmem, oddaniem bardziej przyjacielom niż rodzinie (McQueen, 2016). Osoby te wychowały się z dala od świata wirtualnego, co skutkuje trudnością w odnalezieniu się w nowym świecie, przepełnionym technologią. Preferują one spokojne życie ze stabilnością pracy. Nie lubią zmian wpływających na życie osobiste i zawodowe. Ich priorytetem staje się praca, której w pełni się poświęcają, pracują ciężko i nieustannie, aby osiągnąć założone cele (Dolińska-Weryńska, 2016).

Pokolenie Y

Przedstawiciele tej generacji urodzili się po roku 1980. Jest to grupa osób, która charakteryzuje się dużą otwartością na świat zewnętrzny. Są oni kreatywni, nastawieni na samorozwój oraz postęp zawodowy, co skutkuje chęcią podejmowania nieustannie nowych i nieznanych wyzwań. Choć cenią sobie rozwój zawodowy, to nie kierują się przede wszystkim dobrami materialnymi i chęcią wzbogacenia się, gdyż praca ma być dla nich interesująca, a aspekt materialny jest kwestią drugorzędną (Waśko, 2016). Wyznają zasadę „rób to, co kochasz, a pieniądze przyjdą same”. Są to osoby od najmłodszych lat wspierane przez swych rodziców, którzy aktywnie angażowali się w każdy aspekt życia ich dzieci, co skutkowało

silnym poczuciem bezpieczeństwa oraz wysoką samooceną. Witold Wrzesień wyszczególnił trzy cechy określające pokolenie Y: zróżnicowanie etniczne i rasowe, niezależność oraz poczucie bezpieczeństwa i optymistyczne nastawienie wobec przyszłości (Wrzesień, 2007). Pokolenie Y to również osoby, które chętnie korzystają z nowej technologii i internetu, odnajdują się w wirtualnym świecie, jednak potrafią oddzielić życie rzeczywiste od wirtualnego. W wolnym czasie realizują własne pasje. Plany związane z założeniem rodziny odkładają na później, gdyż to oni sami i ich rozwój są dla nich najważniejsze (Waško, 2016).

Pokolenie Z

Zwane również pokoleniem C (*Connected*). Są to jednostki urodzone po 1990 roku, których nieodzownym elementem życia jest internet i świat wirtualny (McQueen, 2016). W porównaniu do pokolenia Y, które bez większych przeszkód radzi sobie z nowymi technologiami, pokolenie Y zostaje wręcz całkowicie pochłonięte przez świat wirtualny, do którego ma dostęp przez całą dobę. W życiu zawodowym i prywatnym, które są ze sobą nieodzownie połączone, kieruje się tymi samymi wartościami. To pokolenie globalne, dla którego granice kulturowe nie istnieją (Waško, 2016). Wskazuje się kilka cech, które wyróżniają „zetki”: uzależnienie od nowych technologii, przedwczesna dojrzałość i niepodejmowanie ryzyka (McQueen, 2016). Daniel Kulka i Marta Nowacka (2019) zwracają uwagę na inne przymioty, które należy utożsamiać z pokoleniem Z: mobilność, elastyczność, wielozadaniowość oraz bycie ciągle *online*. Wychowanie w rodzinach, w których był zabezpieczony byt materialny sprawia, iż osoby te znają języki obce, są wielozadaniowe, posiadają różnorodne zainteresowania. Jednak ze względu na posiadany status materialny oraz wychowanie są to osoby często roszczeniowe, które wyrosły w przekonaniu, iż uzyskają wszystko, czego zapragną. Dodatkowo chcą się one rozwijać zawodowo i zrobić zawrotną karierę, jednak ma to się stać bez ich większego wkładu i wysiłku. Zatem leniwi i próżni oczekują, że uzyskają wszystko, gdyż im się to należy (Kulka, Nowacka, 2019).

Aktualne spojrzenie na temat aspiracji młodzieży w badaniach społecznych

Jak wynika z danych zawartych w opracowaniu Rafała Boguszewskiego (zob. tabela 1), najważniejszym celem dla młodych Polaków niezmiennie od 20 lat są te aspiracje, które są związane z życiem osobistym i rodzinnym. Można dostrzec, iż coraz więcej Polaków ceni sobie życie rodzinne i osobiste, gdyż w 1998 roku odsetek odpowiedzi w tym zakresie wynosił 53 proc., a w roku 2018 wzrósł do 64 proc. Na drugim miejscu znajdują się aspiracje statusowo-materialne. W 2008 roku odnotowano niewielki spadek (31 proc.) w porównaniu

do roku 1998 (37 proc.), jednak w 2018 roku ponownie odsetek ten wzrósł, co wykazało, że aspiracje materialne, związane z dobrobytem są coraz istotniejsze.

Tabela 1. Rozkład odpowiedzi dotyczący najważniejszych celów (pragnień) życiowych na najbliższe 5–10 lat od roku 1998 do roku 2018

Najważniejsze cele (pragnienia) życiowe na najbliższe 5–10 lat	VII 1998 r.	VII 2008 r.	X 2018 r.
Aspiracje związane z życiem osobistym i rodzinnym	53%	69%	64%
Aspiracje statusowo-materialne	37%	31%	34%
Aspiracje zawodowe, związane z pracą	34%	35%	25%
Aspiracje mieszkaniowe	28%	20%	14%
Aspiracje związane z wykształceniem	25%	19%	11%
Aspiracje ogólnospołeczne	9%	12%	11%

Źródło: Boguszewski, 2018, s. 4.

Co zaskakujące, wśród badanych można dostrzec znaczny spadek aspiracji zawodowych związanych z pracą. W 1998 roku 34 proc. badanych określiło, że są to dla nich najważniejsze cele, a 20 lat później odsetek ankietowanych deklarujących te cele życiowe poparło zdecydowanie mniej badanych. Również coraz rzadziej aspiracje związane z wykształceniem są dla młodych respondentów ważne. Oznacza to, że nauka i wykształcenie istotnie tracą na znaczeniu wśród młodzieży. W coraz mniejszym stopniu liczą się dla badanych cele związane z posiadaniem własnego mieszkania lub domu. W ciągu 20 lat odnotowano spadek poparcia dla tej aspiracji o 14 punktów procentowych. Jednakże zauważa się nieznaczne zwiększenie zainteresowania w zakresie aspiracji społecznych. Uzyskane dane dowodzą, iż w ciągu 20 lat nie odnotowano znaczących zmian w zakresie posiadanych aspiracji młodych Polaków. Nadal to aspiracje związane z rodziną i życiem osobistym są najistotniejsze, a ich wartość ciągle wzrasta. W mniejszym stopniu liczą się aspiracje związane ze statusem materialnym oraz życiem zawodowym i pracą. W kolejnych latach na znaczeniu straciły aspiracje mieszkaniowe i edukacyjne (Boguszewski, 2018).

Tabela 2. Zakres odpowiedzi dotyczący aspiracji związanych z życiem rodzinnym i osobistym według młodzieży od roku 1998 do roku 2018

	1998 r.	2008 r.	2018 r.
Aspiracje związane z życiem rodzinnym i osobistym	53%	69%	64%
Zdrowie, długie życie	26%	35%	38%
Szczęście rodzinne i osobiste	3%	12%	7%
Założenie rodziny	5%	10%	6%

Spokojne, godne życie	7%	6%	5%
Pomoc rodzinie (dzieciom, wnukom)	7%	5%	6%
Odpuzynek, urlop, czas wolny	3%	4%	2%
Doczekanie do emerytury	2%	3%	3%
Wychowanie dzieci	4%	3%	5%
Przetrwanie, zapewnienie sobie minimum egzystencjalnego	4%	2%	1%
Posiadanie potomstwa	1%	2%	2%
Stabilizacja życiowa	1%	1%	2%
Aspiracje autoperfekcjonistyczne i duchowe	1%	1%	1%
Życie towarzyskie	0%	1%	0%
Inne	2%	4%	4%

Zródło: Boguszewski, 2018, s. 4.

W zakresie aspiracji związanych z życiem rodzinnym, uczuciowym i osobistym w ciągu 20 lat wrasta znaczenie dbania o zdrowie własne i bliskich osób, aby żyć jak najdłużej – w 1998 roku odsetek badanych popierających tę kwestię wynosił 26 proc., a w 2018 roku liczba ta wzrosła do 38 proc. (zob. tabela 2). Jak wynika z badań, istotne dla młodzieży jest dążenie do zapewnienia sobie szczęścia rodzinnego oraz osobistego. Badanym w 2018 roku już nie wystarczy zapewnienie sobie minimum egzystencjonalnego, chcą i oczekują oni czegoś więcej od życia (Boguszewski, 2018).

Tabela 3. Zakres odpowiedzi dotyczący aspiracji zawodowych według młodzieży od roku 1998 do roku 2018

	1998 r.	2008 r.	2018 r.
Aspiracje zawodowe	34%	35%	25%
Znalezienie, zdobycie, podjęcie pracy	13%	10%	5%
Dobra, satysfakcjonująca praca – ogólniki	7%	7%	5%
Utrzymanie, zachowanie pracy	5%	6%	4%
Dobrze płatna praca	0%	5%	2%
Własna firma, praca na własny rachunek	4%	3%	3%
Zmiana zawodu, pracy	1%	2%	2%
Aspiracje statusowo-materialne	37%	31%	34%
Poprawa poziomu życia, wyższe zarobki, dobrobyt materialny	23%	23%	24%
Podróże, wyjazdy zagraniczne	5%	5%	6%
Kupno samochodu	8%	3%	2%
Wygrana w lotto lub inne wygrane pieniężne	1%	2%	1%
Awans, stanowisko, kariera	1%	1%	4%

Zródło: Boguszewski, 2018, s. 5.

Aspiracje zawodowe także tracą na wartości (zob. tabela 3). Znalezienie pracy już nie jest priorytetem dla badanych w 2018 roku (5 proc.), jak to miało miejsce jeszcze w 1994 roku (13 proc.). Na taki stan rzeczy może mieć wpływ niski poziom bezrobocia i wszechobecny dostęp do zatrudnienia. Ponadto praca już nie musi być satysfakcjonująca i ciekawa dla współczesnej młodzieży (5 proc.), a jeszcze w latach 1998 i 2008 badani częściej zwracali na to uwagę (7 proc.). W ramach aspiracji statusowo-materialnych nieustannie od 1998 roku młodzież dąży do poprawy poziomu życia, aby zapewnić sobie dobrobyt materialny poprzez uzyskanie wyższych zarobków – średnio około 23,5 proc. od 1998 roku. Odnotowano także wzrost w zakresie chęci awansu i kariery zawodowej – o 3 punkty procentowe od 1998 roku. Młodzi w 2018 roku już nie aspirują do kupna czy posiadania samochodu (2 proc.), co jeszcze 20 lat temu było bardziej pożądane (8 proc.) (Boguszewski, 2018). Może to wynikać z faktu, iż takie dobra materialne jak samochód już nie są tak trudno dostępne, jak to miało miejsce w przeszłości. Coraz większa liczba młodzieży, zwłaszcza pracującej, ma do nich dostęp. Młodzież także przestaje kierować się aspiracjami mieszkaniowymi, lokalowymi, gdyż dla większości zakup mieszkania czy domu nie jest kluczowy. W 1998 roku 13 proc. młodych respondentów wskazało, że dążą do posiadania własnego domu, a w 2018 roku liczba ta spadła o 7 punktów procentowych (6 proc.). Podobnie w przypadku zakupu mieszkania na własność – spadek wskazań wśród badanej młodzieży w latach 1998–2018 z 8 proc. do 3 proc. (Boguszewski, 2018).

Tabela 4. Zakres odpowiedzi dotyczący aspiracji związanych z wykształceniem według młodzieży od roku 1998 do roku 2018

	1998 r.	2008 r.	2018 r.
Aspiracje związane z wykształceniem	25%	19%	11%
Wykształcenie dzieci, wnuków	15%	9%	6%
Ukończenie studiów	5%	5%	3%
Podjęcie studiów	1%	2%	1%
Uzupełnienie wykształcenia, podniesienie kwalifikacji	2%	1%	1%
Kontynuacja nauki	1%	2%	0
Inne	0%	2%	1%

Źródło: Boguszewski, 2018, s. 6.

Aspiracje edukacyjne w coraz mniejszym stopniu wzbudzają zainteresowanie współczesnej młodzieży (zob. tabela 4). W ciągu 20 lat aspiracje młodzieży w zakresie nauki i wykształcenia stały się mniej istotne i poziom zaangażowania spadł o 14 punktów

procentowych. Również ukończenie studiów już nie jest tak kluczowe dla młodych ludzi, a kontynuacja nauki traci na znaczeniu (Boguszewski, 2018).

Kolejne opracowanie Rafała Boguszewskiego potwierdza, iż w ciągu kilkunastu lat aspiracje i cele życiowe młodzieży nie uległy znacznej zmianie. Dane uzyskane w latach 1994–2021 dowodzą, iż nieustannie najważniejsza dla młodzieży jest miłość oraz przyjaźń. W 1994 roku odsetek poparcia dla tych celów wynosił 39 proc., a ponad 20 lat później, w 2021 roku, 57 proc. ogółu respondentów. Jednakże między 2010 a 2016 rokiem można było dostrzec spadek w zakresie tychże aspiracji, zatem młodzież rzadziej kierowała się chęcią posiadania ukochanej osoby czy przyjaciela. Wzrost poparcia dla miłości i przyjaźni nastąpił dopiero w 2018 roku i znacznie zwiększył się w 2021 roku, podczas pandemii, która mogła mieć wpływ na taki stan rzeczy. Samotność i izolacja społeczna mogły spowodować, iż współczesna młodzież w znaczący sposób zaczęła dostrzegać wartość, jaką niesie za sobą posiadanie kogoś bliskiego. Mimo iż miłość jest kluczowa dla większości młodych ludzi, to w ciągu ostatnich ponad 20 lat udane życie rodzinne zaczyna w nieznacznym stopniu tracić na znaczeniu. Jeszcze w 2018 roku odsetek osób kierujących się potrzebą założenia rodziny i posiadania dzieci wynosił 42 proc., a w 2021 roku liczba ta spadła o 9 punktów procentowych – do 33 proc. Z kolei coraz częściej priorytetem dla młodych ludzi stają się aspiracje związane z pracą. W 2021 roku ponad jedna trzecia badanych przyznała, że rozwój zawodowy i kariera są dla nich najważniejsze – w 1994 roku tylko 19 proc. osób było tego zdania. Równie ważny staje się status materialny i bycie człowiekiem mającym. Co interesujące, w 2021 roku ponad dwukrotnie mniej osób (4 proc.) chciało żyć zgodnie z zasadami religijnymi niż w 1994 roku (10 proc.). Zatem aspiracje religijne tracą na znaczeniu wśród młodzieży. Badani coraz rzadziej cenią sobie spokojne i stabilne życie, a coraz chętniej decydują się na prowadzenia rozrywkowego trybu życia, bez zobowiązań. Uzyskane wyniki dowodzą, że od połowy lat 90. ubiegłego wieku znacząco spadło znaczenie rodziny, religii i niesienia pomocy innym osobom. Wzrosła natomiast wartość miłości i przyjaźni, a także statusu społecznego i majątkowego (Boguszewski, 2021).

W 2022 roku zostały przeprowadzone badania przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy „Think!”, w których zbadano aspiracje zawodowe młodzieży w wieku 18–30 lat. Uzyskane dane dowodzą, iż ponad połowa młodych ludzi (54 proc.) chciałaby w przyszłości prowadzić własne przedsiębiorstwo, 16,8 proc. ankietowanych aspirowało do pracy jako freelancer przy różnych projektach, w różnych przedsiębiorstwach. Aspiracje zawodowe można podzielić na 3 grupy. Najwięcej osób chciałoby pracować „na swoim”, realizując się w swoim przedsiębiorstwie i zatrudniając inne osoby – 36,8 proc. Niewiele mniej, bo 35,1 proc.

ankietowanych, preferowało formę pośrednią, gdzie byłiby samozatrudnieni, ale również realizowaliby projekty dla innych przedsiębiorstw. Pozostałe osoby (28,1 proc.) wolą być zatrudnione na pełen etat i realizować się zawodowo w stałej pracy „dla kogoś”. Badani chcieli realizować swe aspiracje zawodowe przeważnie w obszarze usług (ponad 60 proc.). W zakresie wyboru branży najczęściej wskazywano na: zdrowie i urodę (8,2 proc.), modę (7,7 proc.), produkty spożywcze (7,4 proc.), finanse (5,5 proc.), transport i logistykę (5,5 proc.) (Domurat, 2022).

W 2021 roku przedsiębiorstwo Pricewaterhouse Coopers (PwC) przeprowadziło badania wśród 2,5 tys. studentów i absolwentów między 20. a 27. rokiem życia, z których wynika, iż aspirowali oni przede wszystkim do tego, aby pracować w oparciu o umowę o pracę, gdyż nie interesowały ich inne formy zatrudnienia, a tym bardziej praca nielegalna – 74,2 proc. Równie ważna dla ponad połowy badanych jest praca w wyuczonym zawodzie, możliwość realizowania się w pracy, która będzie zgodna z profilem wykształcenia – 50,9 proc. (Pricewaterhouse Coopers, 2022).

Czy da się obecnie jednoznacznie wyjaśnić aspiracje młodych tego świata?

Z badań przeprowadzonych w 2022 roku wśród chińskiej młodzieży w wieku 12–16 lat wynika, iż aspiracje współczesnej chińskiej młodzieży odnoszą się w większości do rodziny – dla 69,33 proc. respondentów to dbanie o relacje rodzinne, wsparcie, niesienie pomocy i troska o bliskich stanowiły priorytet w założonych celach życiowych. Na drugi miejscu, niewiele mniej, bo 66,37 proc. spośród ankietowanych, skupiało się na aspiracjach edukacyjnych, które dotyczą posiadania dobrych ocen i możliwości studiowania na wymarzonej uczelni. Dodatkowo panuje przekonanie wśród młodzieży, że edukacja stanowi nadrzędny cel, który umożliwi im osiągnięcie pozostałych życiowych celów, do których będą dążyć także na późniejszych etapach życiowych. Na trzecim miejscu pod kątem aspiracji chińskiej młodzieży są aspekty osobistego szczęścia – takiego zdania była blisko połowa badanych (47,85 proc.). Aspiracje związane ze szczęściem osobistym odnoszą się zarówno do rzeczy, aktywności, które napawają młodzież radością i szczęściem (np. realizowanie pasji), jak i braku stresu związanego ze szkołą. Równie ważne dla co drugiego respondenta okazały się aspiracje zawodowe (47,22 proc.), które dotyczą samorozwoju, doskonalenia własnych umiejętności oraz osiągnięcia poczucia spełnienia zawodowego. Jak wykazali badani, aspiracje edukacyjne wiążą się także z zawodowymi. Młodzież jest zdania, iż dobre wykształcenie zapewni jej osiągnięcie sukcesów na polu zawodowym. Dla młodych respondentów mniej kluczowe okazały się aspiracje odnoszące się do osiągania pozytywnych

relacji interpersonalnych (26,99 proc.), doświadczeń życiowych (np. podróżowanie) i niesienia pomocy innym (19,63 proc.). Co interesujące, według badanej młodzieży zdrowie (11,04 proc.) i dobra materialne (11,66 proc.) nie stanowiły kluczowych aspiracji życiowych (Fu, Wu, Li, 2023).

W 2017 roku zostały przeprowadzone badania wśród 100 indyjskich młodych osób uczęszczających do szkoły ponadgimnazjalnej. Jak wynika z uzyskanych danych, w zakresie aspiracji zawodowych, to w niewielkim stopniu częściej badane reprezentantki płci żeńskiej (62,72 proc.) przejawiają wyższe aspiracje w zakresie pracy niż rówieśnicy płci męskiej (60,76 proc.) (Rani, 2018).

Office for National Statistics (Narodowy Urząd Statystyczny Wielkiej Brytanii) opublikował raport, który miał na celu poznanie aspiracji młodzieży. Badania zostały przeprowadzone w 2010 roku, a następnie powtórzone w roku 2016. Uzyskane dane dowodzą, iż młodzież w wieku 16–21 lat nieustannie aspiruje do zawodów z branży artystycznej i medialnej (np. dziennikarz), branży edukacyjnej (np. nauczyciel), zawodów medycznych (np. lekarz, pielęgniarka) lub służby mundurowej (np. policjant, wojskowy). Młodzież aspirowała wówczas do określonych zawodów, w których obecnie nie pracuje. Wyjątek stanowią najczęściej ci badani, którzy aspirowali do zostania nauczycielami lub chcieli pracować w oświacie bądź edukacji. W przypadku tej grupy młodych respondentów udało im się osiągnąć założony cel (Office for National Statistics, 2018).

Ogólnoświatowe badania zrealizowane w roku 2019 przez Drew Gardinera i Micheline Goedhuys na próbie 24 766 osób w wieku 18–35 lat dowiodły, iż badani akcentowali głównie aspiracje w zakresie pracy i kariery zawodowej. Azjatyckie kobiety przede wszystkim aspirują do osiągnięcia wysokich zarobków, a młodzi mężczyźni dążą częściej do rozwoju zawodowego i osiągania kolejnych awansów. Równie ważne jest dla nich, aby w przyszłości mieli możliwość podróżowania i zwiedzania świata (Gardiner, Goedhuys, 2020). Młodzież mieszkająca na terenie Europy i Azji Środkowej przede wszystkim chce mieć realny wpływ na społeczeństwo dzięki swojej pracy oraz dążyć do zachowania równowagi między życiem osobistym a zawodowym – głównie kobiety. Z kolei mężczyźni chcą przede wszystkim osiągać jak największe zarobki. W Ameryce Północnej w głównej mierze kobiety chcą również oddziaływać na społeczeństwo poprzez swoją pracę. Jednak również często chcą zachować swoją autonomię i być niezależnie.

Młodzież pochodząca z Ameryki Łacińskiej i Karaibów przede wszystkim aspiruje do wysokiego wynagrodzenia i rozwoju zawodowego. Są to kluczowe aspekty dla dalszego rozwoju ich aspiracji. Natomiast w przypadku Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej

uzyskane dane wskazują, iż celem większości badanej młodzieży były wysokie dochody, a ich praca zawodowa miałyby skutkować wysoką pensją. Jednakże kobiety częściej wskazywały, że chcą także dążyć w życiu do zachowania równowagi między życiem prywatnym a zawodowym. Na taki stan rzeczy może mieć wpływ kultura i tradycja, która jest kultywowana w tych regionach świata, gdzie to kobieta jest odpowiedzialna za ognisko domowe i musi pogodzić dwie role społeczne. Osoby mieszkające w Afryce Subsaharyjskiej, preferowały cele związane z samorozwojem. Chciały pracować w zawodzie, który umożliwi im udział w różnorodnych szkoleniach, poszerzających ich wiedzę i umiejętności – tak wskazywali najczęściej mężczyźni. Młode kobiety ponownie podkreśliły, iż chcą, aby ich przyszła praca była inspirująca i intrygująca (Gardiner, Goedhuys, 2020).

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) opracowała raport na podstawie badania przeprowadzonego w 2000 roku, a następnie powtórnego 2018 roku wśród osób w wieku 15 lat pochodzących z 79 krajów świata (zob. tabela 5).

Tabela 5. Rozkład odpowiedzi w zakresie aspiracji zawodowych badanych w latach 2000 i 2018

Kobiety			
Zawód	2000 r.	Zawód	2018 r.
1. Nauczyciel	11,1%	1. Doktor	15,6%
2. Doktor	11%	2. Nauczyciel	9,4%
3. Prawnik	6,2%	3. Biznes menedżer	5,0%
4. Psycholog	3,9%	4. Prawnik	4,6%
5. Pielęgniarka, położna	3,2%	5. Pielęgniarka, położna	4,5%
6. Biznes menedżer	3,0%	6. Psycholog	3,7%
7. Weterynarz	2,9%	7. Projektant	3,0%
8. Pisarz, dziennikarz	2,6%	8. Weterynarz	2,8%
9. Sekretarka	2,6%	9. Policjant	2,3%
10. Fryzjer	2,5%	10. Architekt	2,1%

Mężczyźni			
Zawód	2000 r.	Zawód	2018 r.
1. Biznes menedżer	6,8%	1. Inżynier	7,7%
2. Specjalista z branży IT	6,1%	2. Biznes menedżer	6,7%
3. Inżynier	4,9%	3. Lekarz	5,5%
4. Lekarz	4,5%	4. Specjalista z branży IT	4,9%
5. Sportowiec	4,0%	5. Sportowiec	4,6%
6. Nauczyciel	3,9%	6. Nauczyciel	4,0%
7. Prawnik	2,7%	7. Policjant	4,0%

8. Mechanik samochodowy	1,9%	8. Mechanik samochodowy	2,8%
9. Architekt	1,9%	9. Prawnik	2,4%
10. Policjant	1,9%	10. Architekt	2,2%

Źródło: Mann i in., 2020, s. 14.

W 2000 roku młode kobiety aspirowały głównie do zawodów nauczycielskich, lekarskich lub prawniczych. Blisko dwie dekady później, w roku 2018, preferencje te uległy nieznacznej zmianie, gdyż na pierwszym miejscu uplasowały się zawody lekarskie, następnie nauczycielskie, a kolejno menedżerskie. Młodzi mężczyźni początkowo aspirowali do biznesu i specjalizacji w zakresie IT lub zawodów inżynierskich. Dwie dekady później ich aspiracje oscylowały wokół zawodów inżynierskich, biznesowych lub medycznych (Mann i in., 2020).

Podsumowanie

Tematyka aspiracji młodzieży to zagadnienie intrygujące, zwłaszcza jeśli uwzględnia się rodzime badania i porównuje je z badaniami pochodzącymi z różnych części świata. Literatura przedmiotu oraz liczne opracowania statystyczne ukazują bowiem obraz aspiracji współczesnego młodego pokolenia i uzmysławiają, iż plany życiowe oraz pragnienia zależne są od kilku czynników, np. generacji, do której badani należą (pokolenia Y i Z). Zmiennymi mającymi istotny wpływ na aspiracje okazują się miejsce zamieszkania i pochodzenia oraz internalizowane wzory kulturowe (w tym religia), według których kształtowała się tożsamość badanych.

Współcześnie dla polskiej młodzieży najważniejsze aspiracje to samorozwój, alokacja na rynku pracy, umożliwiająca przyzwoite dochody oraz niezależność, ale rodzina nie została wyrugowana, jak stało się w przypadku wiary i religii. Młodzi podążają za marzeniami i pasjami, chcąc „oddychać pełną piersią”, bez przywiązania do ziemi, domu czy mieszkania. Po co nabywać dom, ziemię czy mieszkanie, a nawet samochód, kiedy można wypożyczyć, nawet hulajnogę można wypożyczyć na minuty bez przywiązania do ziemi, kredytu czy miejsca pracy. Brak owego przywiązania skutkuje łatwością w podejmowaniu decyzji odnośnie do zmiany miejsca zamieszkania lub stanowiska pracy. Na taki stan rzeczy może mieć wpływ fakt, iż coraz trudniej młodym ludziom jest zakupić dom lub mieszkanie. Mimo chęci pracy i coraz większej liczby młodych ludzi rezygnujących z dalszej edukacji na rzecz pracy. Dla współczesnej młodzieży aspiracje zawodowe nadal są ważniejsze niż te związane z uzyskaniem właściwego wykształcenia.

Zestawienia wyników uzyskanych w 1994 i 2018 roku pozwala dostrzec pewne zmiany w obszarze dobra wspólnego, gdyż coraz mniej młodych ludzi chce pomagać innym, być użytecznym. Pozostali badani wskazywali kolejne cele: udane życie seksualne, osiągnięcie sukcesów w zakresie sztuki i nauki oraz uzyskanie niezależności zawodowej. Najmniej chętnie badani opowiadali się za takimi celami jak zdobycie władzy politycznej, która umożliwi oddziaływanie na społeczeństwo, oraz możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej.

Należy zwrócić uwagę, iż w porównaniu do polskiej młodzieży chińska grupa badanych nie skupia się na aspiracjach związanych ze zdrowiem czy dobrami materialnymi. Edukacja stanowi dla nich jedną z głównych aspiracji życiowych, a w Polsce cel ten traci coraz częściej na znaczeniu.

Praca przestaje być kluczowym celem życia młodego człowieka na całym świecie. Aspiracje współczesnych kobiet i mężczyzn mogą się różnić od tych, które wyznawały jeszcze do niedawna poprzednie pokolenia. Młodzież obecnie przywiązuje większą wagę do aspiracji, które będą mieć na celu troskę o planetę, klimat czy środowisko. Liczą się aspiracje bardziej kolektywne niż indywidualne. Jak podkreślili Drew Gardinera i Micheline Goedhuys (2020), rodzina, miłość, przyjaciele, inne cele w życiu bardziej motywują młodych ludzi niż praca sama w sobie. Również finansowy aspekt nie jest tak kluczowy dla młodych ludzi na całym świecie.

Literatura

- Boguszewski, R. (oprac.). (2018). *Aspiracje Polaków w latach 1998, 2008 i 2018. Komunikat z badań nr 148/2018*. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- Boguszewski, R. (2021). Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży. W: M. Grabowski, M. Gwiazda (red.), *Młodzież 2018. Raport z badań ilościowych zrealizowanych przez Fundację CBOS* (s. 71–98), Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- Chromiec, D. (2007). Aspiracje zawodowe studentów – wyniki badań. *Problemy Profesjologii, 1*, 144–151.
- Dolińska-Weryńska, D. (2016). Motywacje i potrzeby pracowników pokolenia Y w gospodarce opartej na wiedzy. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 92*, 31–47.
- Domurat, A. (2022), *Aspiracje ludzi młodych odnośnie ich przyszłej kariery zawodowej. Raport z badania ilościowego*. Pobrano z https://rozwijamy.edu.pl/images/raporty/Raport_Aspiracje_ludzi_mlodych_2022.pdf

- Drzeżdżon, W. (2021). Uwarunkowania aspiracji edukacyjno-zawodowych młodzieży szkolnej, *Nauka i Społeczeństwo. Przegląd nauk społecznych, technicznych, medycznych i pedagogicznych*, 1, 25–36.
- Duda, W. (2019). Wartości i aspiracje jako predykatory rozwoju zawodowego człowieka. *Pedagogika. Studia i Rozprawy*, 28, 49–56.
- Gardiner, D., Goedhuys, M. (2020). *Youth aspirations and the future of work. A review of the literature and evidence. ILO Working Paper, 8*. Geneva: International Labour Organization.
- Hasło: Aspiracje. (2023). *Słownik języka polskiego*. Pobrano z <https://sjp.pl/aspiracje>
- Hasło: Aspiracje. (2023). *Wielki słownik języka polskiego*. Pobrano z <https://wsjp.pl/haslo/podglad/3547/aspiracja>
- Hasło: Aspiracje. W: W. Okoń. (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Hasło: Aspiracje. W: W. Szewczuk. (1985). *Słownik psychologiczny*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Hasło: Aspiracje. W: J. Wojnowski. (red.). (1962). *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Hasło: Poziom aspiracji. W: J.R. Burek (red.). (1997). *Encyklopedia popularna PWN*. Tom 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hasło: Poziom aspiracji. W: W. Okoń. (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Kozielecki, J. (1997). *Psychologiczna teoria decyzji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kulka, D., Nowacka, M. (2019). Charakterystyka podejścia do pracy przedstawicieli pokolenia Z – praca w systemie wartości młodych, cz. 1. *Polish Journal of Continuing Education*, 3, 120–130.
- Kunikowski, J., Kamińska, A., Gawryluk, M. (2016). Aspiracje zawodowe młodzieży. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J*, 4, 55–78.
- Mann, A., Denis, V., Schleicher, A., Ekhtiari, H., Forsyth, T., Liu, E., Chambers, N. (2020). *Dream jobs? Teenager's career aspirations and the future of work*. [Paris]: The Organization for Economic Co-operation and Development.
- McQueen, M. (2016). *Pokolenie Y. Współistnienie czy współdziałanie. Nowe zasady komunikacji międzypokoleniowej*. Przeł. L. Grzegorzka. Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka.
- Office for National Statistics. (2018). *Young people's career aspirations versus reality*. Pobrano z <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/youngpeoplescareeraspirationsversusreality/2018-09-27>
- Parcheta-Kowalik, M. (2014). Kształtowanie aspiracji edukacyjnych i życiowych nieletnich skierowanych do schroniska. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 33, s. 185–200.
- Pricewaterhouse Coopers. (2022). *Młodzi Polacy na rynku pracy 2021 – raport*. Pobrano z https://www.pwc.pl/pl/pdf/mlodzi-polacy-na-ryнку-pracy-2022_pl.pptx.pdf

- Rani, D. (2018). Adolescents career aspirations, gender and socio-economic status. *Journal of Advances and Scholarly Researches in Allied Education*, 8, 37–46.
- Sałata, E., Dorociak, J. (2017). Aspiracje edukacyjno-zawodowe studentów. *Szkola – Zawód – Praca*, 14, 173–184.
- Sikorski, W. (2005). *Aspiracje. Studium psychologiczne i socjopedagogiczne*, Nysa: Oficyna Wydawnicza PWSZ.
- Syrek, E. (1986). *Aspiracje życiowe młodzieży niedostosowanej społecznie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Trempała, W., Rajek, M., Pazderska, A. (2016). Aspiracje życiowe młodych Polaków w kontekście zmieniającej się rzeczywistości – raport z badań. *Świat Idei i Polityki*, 15, 287–311.
- Waśko, R. (2016). Wybrane aspekty różnicujące pokolenie X, Y i Z w kontekście użytkowania nowych technik i Internetu. W: Z. Rykła, J. Kinal (red.), *Socjologia codzienności jako niebanalność* (s. 136–153), Rzeszów: Wydawnictwo Stowarzyszenia Naukowego Przestrzeń Społeczna i Środowiskowa.
- Wrzesień, W. (2007). Czy pokoleniowość nam się nie przydarzy? *Nauka*, 3, 131–151.